

VÅRA BYGGNADER

VIRESTADS HEMBYGDSFÖRENING

I detta häfte hittar du samlad information om de olika byggnader som ägs och/eller förvaltas av Virestads Hembygdsförening.

Hembygdsparken är alltid öppen för besök medan själva byggnaderna i normalfallet är låsta och öppnas upp vid särskilda aktiviteter.

Kontakta Hembygdsföreningen för visning i parken eller av byggnaderna på andra platser, kontaktuppgifter finns på vår hemsida.

Observera att några av byggnaderna ligger på eller i anslutning till privat mark - om du vill besöka platserna var vänlig respektera allemansrätten.

Kontakta gärna Hembygdsföreningen om du har kompletterande information eller frågor om det vi beskriver här.

REGISTER

- 1. Soldattorpet Bokelund**
- 2. Kristina Melins stuga**
- 3. Framnäsladugården**
- 4. Kyrkstallet**
- 5. Lille Peter Johans stuga i Haghult**
- 6. Nybergs smedja i Arnanäs**
- 7. Kronogårds kvarn i Hörda**
- 8. Bräkenryds kvarn i Bräkenryd**

Soldattorpet Björkelund

Hembygdsparken

Torpet Bokelund som vi hittar mitt i Hembygdsparken stod ursprungligen i Kölje i Eneyda (eller Kylfve med äldre stavning). Det låg några kilometer norr om gården och är en traditionell så kallad ryggåsstuga med ett par små rum där innertaket går upp i nocken. Taket har på utsidan kvar sin ursprungliga täckning av näver och torv.

Torpet köptes av den nybildade hembygdsföreningen år 1926 då de sista ägarna dött och transporterades till Hembygdsparken Kajelund med häst och vagn. Där återuppyggdes den av föreningens medlemmar 1927.

Åldern på själva byggnaden är inte känd men torpet Bokelund dyker upp första gången i husförhörlängderna 1812 då den före detta ryttaren Magnus Berg (född 1760) flyttar dit från Vislanda med hustrun Johanna Svensdotter och den då 12-åriga dottern Britta.

Då Magnus och hustrun dör runt 1840 tar deras andra dotter Stina Magnidotter över stugan. Hon bor där med sin make, den före detta soldaten Lars Månsson Stark och hans tre döttrar från ett tidigare äktenskap. Lars var född runt 1789 och hade varit soldat för Gölshult under åren 1810-1822. I boken "Torp och Backstugor i Virestad" beskrivs hur Stark enligt traditionen varit med i krig och därifrån haft med sig "dukater" och en stångpiskeperuk (del av paraduniform).

Då Lars Stark dog 1854 tog hans dotter Stina med familj över torpet och när de sedan flyttade vidare till Vislanda följde några år med mer tillfälliga boende i stugan.

1869 flyttade torparen Johannes Ingemarsson (född 1841) med hustru Katharina Jönsdotter (född 1844) in och de fick tillsammans 7 barn på Bokelund. De hade ett 49-årskontrakt och erlade i arrende 33 riksdaler banco. Omräknat till dagens penningvärde motsvarar det ungefär 50kr. Johannes och Katharina bodde kvar på Bokelund med barn och barnbarn och dog på torpet 1921 respektive 1923.

Bild på Bokelund från Hembygdsföreningens bildarkiv, tagen omkring 1925.
Fr v: Hilda, Katarina Jönsdotter, Ruth Rosen, Linnea, Annie och Hildur Gummesson från Kölve.

Originalbild: Märtha Petersson

Kristina Melins stuga

Hembygdsparken

Detta är stugan till vänster i hembygdsparken med låg dörr och autentisk taktäckning med näver och torv.

Det egentliga namnet på torpet var Aspelund och det låg ursprungligen under Stubbalycke. Stugan flyttades till hembygdsparken efter att den sista ägaren, karamellkokerskan Kristina Melin, dött 1931. Den är möblerad som på Kristinas tid och har till och med polkagriskroken kvar på väggen.

I boken "Torp och backstugor i Virestad" beskrivs hur Kristina sysslade med tillredning av karameller och konfekt med fransade pappersomslag. Till begravingar var det vanligt att dessa godsaker serverades, ofta med omslag av svart papper och en påklitråd bild eller versrad.

Hembygdsföreningen har tillsammans med Virestads Folkdanslag hållit karamellkokningen vid liv och lagar ibland polkagrisar i stugan vid olika evenemang.

Tittar vi längre tillbaka i tiden hittar vi första gången torpnamnet Apelund under Stubbalycke i mitten på 1860-talet. Då som en backstuga bebodd av tre ogifta kvinnor beskrivna i husförhörslängderna som pigor: utfattiga, sjukliga och värkbrutna. De har troligen bott i samma torp sedan början på 1850-talet men då benämndes stället bara som en backstuga utan särskilt namn. De två äldre kvinnorna Ingeborg och Nilla Karlsdotter var systrar född 1801 respektive 1806 i Välje torp, deras far var soldaten Karl Hurtig. Den tredje kvinnan var deras systerdotter Elin Sunesdotter född 1823.

Även andra bodde tidvis i stugan men det är litet oklart under vilka villkor och om det var just i denna backstugan då det fanns flera i Stubbalycke. Gemensamt hade dock de flesta boende att de var fattiga och sjuka på olika sätt.

Äldre systemen Ingeborg dog 1864 och Nilla 1868. Året därpå gifte sig Elin och flyttade till maken i torpet Ljusandal, även det i Stubbalycke.

Ny hyresgäst i Aspelund blev då Ingerd Jonsdotter Spång, även hon en sjuklig ogift kvinna som bodde 8 år i stugan innan hon flyttade vidare.

Efter Ingerd blev det sedan fullt i stugan då den före detta korpralen Jon Kjellberg flyttade in 1877. Med sig hade han hustrun Elin Nilsdotter och deras dotter Maria som bodde inhyses hos dem med sina fyra små barn. Jon Kjellberg fick senare tjänst som kyrkväktare och verkar helt enkelt ha bytt bostad med den förre kyrkväktarens änka och deras dotter, karamellkokerskan Kristina Melin.

Kristina föddes i ett torp i Övraön 1844 och flyttade senare till Virestads sockenhus med sina föräldrar då fadern blev kyrkväktare. Till stugan i Stubbalycke kom hon 1883 tillsammans med modern som då blivit änka och sin dotter Ingrid (född 1874). Modern köpte torpet och förutom de tre kvinnorna bodde Maria Jonsdotter Kjellberg kvar som inhyses med sina fyra barn under några år innan de flyttade vidare.

Kristina övertog torpet efter moderns död och efter att dottern några år senare avlidit i influensa bara 17 år gammal bodde Kristina där ensam tills hon gifte sig med Johannes Månsson 1896. Maken flyttade in men dog redan tre år senare och sedan bodde Kristina åter ensam i stugan fram till sin död där i december 1931.

Bild på Kristina framför sin stuga från Hembygdsföreningens bildarkiv, tagen omkring 1923.

Originalbild:Doris Johansson

Framnäsladugården

Hembygdsparken

Detta är vår äldsta byggnad och är en gammal ladugård (fähus) från torpstället Framnäs under Spånghults säteri.

Byggnaden är från 1700-talet och har bedömts som särskilt bevaringsvärdig då få liknande byggnader finns kvar idag. Det är byggd i skiftesverk där väggens plank är infällda i spår i stolparna. Djurdelen är timrad på stolpe och byggnadens gavelrösten och dörrpost hålls samman av dragnaglar. Konstruktionen och storleken ger en intressant och unik bild av villkoren i våra trakter under 1700-talet.

Taket var under många år klätt med handhyvlade träspån, lagda på traditionellt sätt för sista gången 1996. I ett underhållsarbete 2020 byttes taket i samråd med länsantikvarien till ett så kallat faltak med längre livslängd och mindre behov av underhåll. Förhoppningen är att vi kan behålla framnäsladugården i gott skick under många år framåt.

Torpet Framnäs där den en gång stod låg ca 600 meter sydost om gården Spånghult och beboddes under många år av anställda på gården. Själva boningshuset på Framnäs revs 1943 och höggs till ved enligt boken "Torp och backstugor i Virestad". Fähuset skonades från samma öde och fördes i stället

till hembygdsparken 1950 som en gåva från Märta Winkler, ägaren till Spånghult.

Namnet Framnäs ser vi första gången i kyrkböckerna 1860 då Gabriel Eriksson Lengquist (född 1817) med hustru Katharina Håkansdotter (född 1822) flyttar in med fem barn. Två barn till kom sedan att födas på torpet som skrivs som backstuga, familjen är i husförhörslängderna noterad som fattig.

1874 gifter sig äldsta dottern Elna med Anders Peter Sunesson från Ryssby och de tar över torpet under några år, under tiden där får de fyra barn. Elnas föräldrar och syskon bor då fortsatt kvar på torpet som inhyses så det lär ha varit trångt i stugan.

I mitten på 1880-talet kommer Elna med familj tillbaka till Framnäs efter ha bott i soldattorpet i Övraön under sex år och den familj som bott där på Framnäs under tiden flyttar vidare. I slutet på 1890-talet flyttar Elna och Anders Peter med sina då åtta hemmavarande barn till det närliggande torpet Marieberg på Spånghult. Elnas far har vid det laget dött men modern kvar hos dem som inhyseänka fram till sin död 1899.

I "Torp och backstugor i Virestad" beskrivs Anders Peter som en trogen och rask arbetare som kom väl överens med patronerna på Spånghult och att de de "hade stort överseende med hans ständigt återkommande lördagsrus".

Framnäs verkar sedan ha tjänat som bostad åt anställda som haft olika arbeten på säteriet i stället för att bruka själva torpet. Det passerar bland annat en smed, olika statkarlar, rättare och ryktare med sina respektive familjer fram till det att torpet rivs på 1940-talet.

Kanske är det också tack var detta som ladugården har bevarats utan några större ändringar i senare tid vilket 1900-talet väl ändå får kallas i dessa sammanhang.

Kyrkstallet

Hembygdsparken

Uppe till höger i hembygdsparken sett från vägen hittar vi det gamla kyrkstallet som förr stod strax söder om kyrkan utmed vägen. Byggnaden flyttades till hembygdsparken 1963 och har delvis moderniserats för att kunna användas till olika arrangemang i parken men fortfarande finns ett par spiltor och väggfasta kistor kvar. Väggarna är bred locklistpanel och sadeltaket som ursprungligen var halmtäckt är idag klätt med tåligare takpannor, senast bytta under 2020.

Kyrkstallet var ett av flera som stod i rad utanför kyrkan och användes av kyrkbesökare för parkering av både hästar och vagnar under gudstjänst och andra samlingar i kyrkan.

Virestads församling är ju till ytan vidsträckt och många hade över en mil till kyrkan vilket gjorde att både folk och fä behövde både äta och vila vid färden dit. De olika gårdarna i församlingen hade därför fasta stallplatser där hästarna kunde utfodras och vagn med seldon ställas upp. I väggkistorna kunde dessutom bland annat reskläder och den medhavda förningen (matsäck) förvaras under kyrkbesöket.

Stallplatsen kunde ingå då man köpte en större gård och ur bouppteckningar kan man se att en stallplats till exempel värderas till 25 kronor runt 1920.

Det var ju dock långt ifrån alla som själv ägde sin gård och hade häst med vagn att färdas i. De fick i stället gå den långa vägen till kyrkan eller kvarnen och därför fanns det längs vägarna till kyrkan också så kallade "pusteställen" där man lämpligen tog en rast och pustade ut, vi hittar bevarade sådana bland annat i Bråthult och i Mölleryd.

Efter hand som bilen gjorde sitt inträde avvecklades både pusteställen och kyrkstallar, de senare revs ofta runt 1950-talet.

Bild på kyrkstallen från Hembygdsföreningens bildarkiv, tagen omkring 1912.
Originalbild: Berta Petersson

Lille Peter Johans Stuga

Haghult

Denna lilla stuga ägd av hembygdsföreningen står på sin ursprungliga plats i Haghult i norra delen av församlingen. Det egentliga torpnamnet är Aspholmen men den kallas allmänt Lille Peter Johans stuga efter skomakaren som länge bodde och verkade i stugan. Han var ovanligt småväxt, ca 130 cm lång, och möbler och andra inventarier är anpassade till hans längd.

Byggnaden uppfördes på 1850-talet av den ogifta och utfattiga pigan Sara Johansdotter som bodde i backstugan Aspholm i Haghult med sin son Jon. Enligt boken " Torp och backstugor i Virestad " var Sara en storvuxen kvinna som byggde en litet större stuga med samma namn strax bredvid backstugan (som alltså måste ha varit ännu mindre än den nya). Där bodde hon sedan fram till 1859 då hon dog 44 år gammal och sonen flyttade därifrån.

Till stugan kom då i stället Johan Petersson (född 1832) med hustru Anna Johansdotter (född 1834) och de fick där 3 barn varav en flicka dog som spä. Johan är antecknad som ej arbetsför i husförhörslängden och skriven som "nano" vilket användes som beteckning för småväxta personer. Trots detta framgår att Johan flera gånger tagit ut arbetsbetyg till Stockholm för arbete där.

Parets yngsta barn Peter Johan, som var född 1873, var även han väldigt småväxt och kallades därför "Lille Peter Johan". Han blev så småningom skomakare och gifte sig 1896 med den jämnåriga Ida Kristina Magnusdotter. I " Torp och backstugor i Virestad " beskrivs att prästen vid lysningen frågade: "Tror Peter Johan, att han kan försörja hustru och barn? Yrkesmedveten och något förnärlig svarade Peter Johan: "Jag är finskomakare - och mitt namn är Hagelkvist"

Boken beskriver också hur mannen trots sin litenhet var självsäker och mån om att hävda sig, namnet Hagelqvist tog han troligen efter sin morfar Johan som hade detta som tillnamn. Paret fick snart en dotter som dock dog bara ett drygt år gammal. Enligt kyrkböckerna var det en del osämja i äktenskapet och 1905 lämnade hustrun sin make och den lilla stugan för att några år senare få skilsmässa.

Efter att fadern och modern som fortfarande bodde kvar på Aspholmen dog 1909 respektive 1913 levde Peter Johan ensam kvar och fortsatte sitt arbete som skomakare. Runt 1930 flyttade den jämnåriga Sofia Eriksdotter in på Aspholmen som hushållerska och de två bodde där fram till 1948 då de flyttade till Västergötland där Sofias dotter bodde. Sofia avled redan året därpå och Peter Johan dog sedan där 1952.

Efter det att Peter Johan och Sofia lämnat sin stuga i Haghult ordnades det auktion och Virestads Hembygdsförening ropade 1949 in stuga med ladugård och inventarier såsom skomakeriverktyg och husgeråd för 223kr.

Stugan har underhållits varsamt under åren och den traditionella nocken och halmbeklädnaden på taket byttes senast 2019. Inne i stugan är allt som på Peter Johans tid och är väl värt ett besök. Kontakta hembygdsföreningen för att boka en visning, vi har också återkommande aktiviteter under sommarperioden då stugan är öppen.

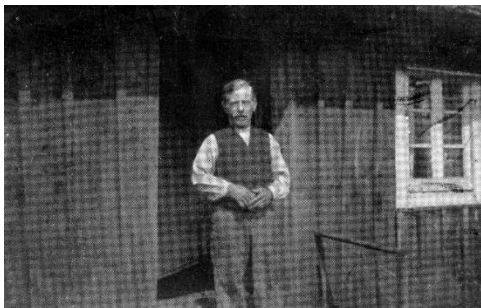

Bild på Peter Johan från Hembygdsföreningens bildarkiv, tagen omkring 1935.
Originalbild: Märtha Petersson

Nybergs Smedja

Arnanäs

Smedjan är belägen ca 2 km norr om Virestads kyrkby, på vägen mot Eneryda. Den äldsta delen av byggnaden kan dateras till 1820 och har sedan vid två olika tillfällen blivit tillbyggd. En omfattande restaurering genomfördes år 2009 och smedjan är i dag i brukbart skick med utrustning från äldre smidesteknik bevarad. Smedjan öppnas återkommande för visning där man kan se smeden i arbete.

Torpet som smedjan tillhörde hette Liljedal och beboddes sedan början av 1800-talet av smedsläkten Nyberg. Den förste av smederna Nyberg som kom till platsen hette Anders, och var född 1780 i Fellingsbro, Västmanland. Hans far hade fått efternamnet Nyberg på grund grund av att han var soldat för Nybble rote. På krokiga vägar hamnade Anders så småningom i Virestad socken, där han och hans hustru, Elin Bengtsdotter från Fölshult, bosatte sig i torpet Liljedal under Arnanäs Norregård. De fick tillsammans sju barn, varav tre var söner som alla blev smeder precis som sin far.

Äldste sonen Karl Gustav övertog bruket av smedjan i Arnanäs och lät uppföra de nuvarande byggnaderna 1874. Efter Karl Gustav tog hans son Magni vid och efter honom dennes son Ossian. Smedjan var i bruk fram till 1971 av den siste smeden Nefton Nyberg.

Släkten Nyberg brukade genom åren flera smedjor både i Virestad och omkringliggande socknar och flera ättlingar finns kvar i trakterna här såväl som i nordamerika. En utförligare historik över smedjan och de Nybergs som brukat de står att läsa i häftet Nybergs smedja som finns till försäljning hos Hembygdsföreningen.

Kronogårds Kvarn

Hörda

Kvarnen är belägen ca 1 km söder om Eneröda vid en bäck som mynnar ut i Garanshultasjön. Själva kvarnbyggnaden är uppförd 1795 och är enligt Länsstyrelsens utlåtande av ett mycket ålderdomligt slag med ett stort kulturhistoriskt värde. Kvarnen var igång fram till 1929 då malningen upphörde.

Kvarnhuset med tillhörande damm och tomt på ca 6000 kvm skänktes till Hembygdsföreningen av Gunhild Svensson och hennes mor Sofia Svensson i Liatorp. Platsen är i dag röjd och väl hävdad med god tillgänglighet. Ett vackert åldrat plåttak täcker byggnaden.

I "Torp och backstugor i Virestad" kan läsas ett referat från en vittneshandling från 1806 där det står: "...då Jon Larsson 1795 byggde kvarnen vid Blistens bro på Kronogårdens gamla kvarnställe". Förutom själva kvarnhuset fanns ett bostadshus med tre rum och kök samt svinhus och ladugård för tre kor.

Kvarnen innehades från 1880-talet av mjölnaren Jonas Bengtsson, född i Skatelöv 1834 och gift med Marta Magnidotter, född på Ugglemo 1832. Jonas - som var lite knarrig till lynnet - skötte kvarnen och sina svin. Hustrun Marta sysslade med trädgården och korna. Det beskrivs hur Marta vid mjölkdays satt och mjölkade korna medan hon sjöng psalmer. Hon ägnade sina blommor stor omsorg och talade med dem. Det fanns långt efter hennes död kvar gullvivor, stormhatt, tusenskönor i resterna av den örtagård som hon vårdat. Orkeslösa, gamla och barnlösa slutade Jonas och Marta sina dagar i Hörda fattigstuga. Ägaren till kvarnen, August Andersson i Kronogård höll tidvis kvarnen i gång några år efter det Jonas slutat mala år 1929.

Bräkenryds Kvarn

Bräkenryd

Norr om Eteryda på vägen mot Vislanda hittar vi denna kvarn belägen. Den drevs med ett så kallat övervattenhjul, och användes fram till 1920-talet. Kvarnägare då var bonden Gumme Enqvist i Bräkenryd.

Byggnaden ägs av Hembygdsföreningen, medan omkringliggande mark om ca 700 kvm arrenderas. På 1990-talet utfördes restaurering och kvarnen försågs då med tegeltak.